

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Livskunskap och värdegrundsarbete i skolan

av

Linda Erikson och Maja Olsson

Inriktning/specialisering/: LAU370

Handledare: Cyro Banega

Examinator: Kerstin Sundman

Rapportnummer: HT07-2480-02

Abstract

Titel: Livskunskap och värdegrundsarbete i skolan
Författare: Linda Erikson och Maja Olsson
Termin och år: ht-07 2007
Kursansvarig institution: LAU370 Sociologiska institutionen
Handledare: Cyro Banega
Examinator: Kerstin Sundman
Rapport nr: HT07-2480-02
Nyckelord: Livskunskap, social och emotionell kompetens, värdegrunden

Syfte

Varför bör det arbetas med livskunskap i skolan utifrån samhälls – skol - grupp och varje individs perspektiv. Vi vill undersöka hur man konkret kan arbeta med livskunskap i skolan.

Frågeställning

Hur kan man arbeta med livskunskap i skolan?
Vilka förmågor övar eleverna i arbetet med livskunskap?
Varför bör eleverna arbeta med livskunskap i skolan?

Metod

Vi har gjort en observation i en klass där de arbetar med livskunskap kontinuerligt. Vi har också intervjuat några av dessa elever och läraren. Detta har vi gjort för att vi ville se hur detta arbete kan gå till och också få veta vad läraren och eleverna tycker om detta arbete. Men störst fokus har vi valt att lägga på att läsa om den tidigare forskning som finns om att arbeta med social kompetens i skolan. Vi har valt att ta reda på hur man kan arbeta med livskunskap genom lek, samtal och drama. Det synsätt som vi utgår ifrån är det sociokulturella perspektivet.

Resultat

Utifrån observationen och intervjuerna fick vi en positiv bild av arbete med livskunskap. Både eleverna och läraren verkade nöjda med arbetet och de tycker att det är viktigt. Intervjun med läraren var inspirerande. Läraren var väldigt insatt i ämnet så var även resten av skolan. Livskunskap bör finnas med under hela skoltiden som en röd tråd.

Diskussion

Dagens samhälle förändras i snabb takt och den sociala och emotionella kompetensen blir allt mer viktig. Vi anser att livskunskap behövs i skolan och att det bästa vore om det sågs som ett ämne då det blir inlagt på elevernas scheman. De kompetenser eleverna får genom att arbeta med livskunskap lönar sig resten av livet. Arbetet med livskunskap gynnar läraren då det blir bättre klassrumsmiljö, då eleverna känner sig tryggare och mer motiverade.

Förord

Vi som skriver uppsatsen heter Linda Erikson och Maja Olsson. Vi har besökt en skola där vi gjorde intervjuer och en observation. Anledningen till att vi valde just denna klass är att en av oss har haft VFU där tidigare. Klassen vi besökte gick i årskurs ett. Men de övningar vi tar upp i vår uppsats kan användas från förskoleklass till årskurs fem. Det är också de åldrarna vi är inriktade på i vår lärarutbildning. Vi valde ämnet livskunskap eftersom vi anser att detta är väldigt intressant och viktigt för vårt kommande yrke. Vi vill tacka alla som har medverkat och hjälpt oss under processens gång.

Innehållsförteckning.....	4
1. Inledning.....	6
2. Syfte och frågeställning.....	7
2.1 Syfte.....	7
2.2 Frågeställning.....	7
3. Utgångspunkter.....	7
3.1 Inledning.....	7
3.2 Sociokulturell teori.....	7
3.3 Styrdokument.....	8
3.3.1 Mål att sträva mot.....	9
4. Litteraturgenomgång.....	10
4.1 Inledning.....	10
4.2 Vad är livskunskap?.....	10
4.2.1 Övning i emotionell och social kompetens.....	11
4.2.2 Att hantera känslor.....	11
4.2.3 Självkännedom.....	11
4.2.4 Motivation.....	12
4.2.5 Empati.....	12
4.2.6 Social kompetens.....	12
4.3 Samtal/ Kommunikation.....	12
4.3.1 Gruppen.....	13
4.3.2 Deliberativa samtal.....	14
4.3.3 Att lyssna.....	14
4.3.4 Olika övningar.....	15
4.4 Lek.....	15
4.4.1 Begreppet lek ur ett teoretiskt synsätt.....	15
4.4.2 Flerdimensionell modell.....	16
4.4.3 Vygotskys syn på leken.....	16
4.4.4 Ett helhetsperspektiv.....	17
4.4.5 Leken utvecklar den sociala kompetensen.....	17
4.4.6 Olika former av lek.....	18
4.4.7 Rollek.....	18
4.4.8 Regellek.....	18
4.5 Drama- ett estetiskt uttryck.....	18
4.5.1 Rollspel.....	19
4.5.2 Olika sätt att använda sig av rollspel i undervisningen.....	20
4.5.3 Handlingspel.....	20
4.5.4 Attitydspel.....	20
4.5.5 Olika faser i arbetet med rollspel.....	21
4.5.6 Svårigheter som kan uppstå.....	21
5. Metod.....	22
5.1 Litteraturläsning.....	22
5.2 Tidigare erfarenheter.....	22
5.3 Val av metod.....	23
5.3.1 Kvantitativ kontra kvalitativ undersökning.....	23
5.3.2 Fokusgrupp.....	23

5.4 Urval.....	23
5.5 Tillvägagångssätt.....	23
5.5.1 Observation.....	23
5.5.2 Intervju med lärare.....	24
5.5.3 Intervju med elever.....	24
5.6 Forskningsetik.....	24
6. Resultat.....	24
6.1 Inledning.....	25
6.2 Observation.....	25
6.2.1 Våra upplevelser av observationen.....	25
6.3 Intervju med lärare.....	26
6.3.1 Vad anser du att livskunskap är?.....	26
6.3.2 Tror du att det arbetas mycket med livskunskap i dagens skola?.....	26
6.3.3 Tycker du att livskunskap ska ses som ett ämne?.....	26
6.3.4 Hur började arbetet med livskunskap här på skolan?.....	26
6.3.5 Hur arbetar ni konkret med livskunskap?.....	27
6.3.6 Sammanfattning av intervju med läraren.....	27
6.4 Intervju med eleverna.....	27
6.4.1 Tycker ni att det är roligt på livskunskapen?.....	28
6.4.2 Är det något som inte är roligt på livskunskapen?.....	28
6.4.3 Varför tror ni att ni arbetar med livskunskap?.....	28
6.4.4 Sammanfattning av intervjuer med eleverna.....	28
7. Diskussion/Analys.....	29
7.1 Inledning.....	29
7.2 Ett samhälle i förändring.....	29
7.3 Samtal, lek och drama.....	30
7.4 Värdegrunden i skolan.....	31
7.4.1 Reflektion och dokumentation i skolan.....	31
7.5 Svårigheter med livskunskapsarbetet.....	32
7.6 Vad säger läroplanen.....	33
8. Slutresultat.....	33
8.1 Hur kan man arbeta med livskunskap?.....	33
8.2 Vilka förmågor övar eleverna i arbetet med livskunskap?.....	34
8.3 Varför bör eleverna arbeta med livskunskap i skolan?.....	34
9. Våra tankar om vidare forskning.....	34
Referenslista.....	35

1. Inledning

Barnen i den svenska skolan får varje dag lära sig nya saker. De får exempelvis lära sig hur världskartan ser ut, hur olika bokstäver låter och hur man skiljer på addition och subtraktion. De får lära sig en massa faktakunskaper som de sedan ska ha användning av hela livet. Den faktabaserade kunskapen har länge dominerat skolan men samhället har förändrats och så även skolan. Olga Dysthe skriver i boken *Dialog, samspel och lärande* (2003) "Lärande är något mycket mer än att lära sig ämnesstoff; det är i lika hög grad att lära sig sätt att samtala och umgås på som är acceptabla i skolan" (s. 18).

I läroplanen hittar man inte bara krav på barnens faktakunskaper utan också krav på att de ska fungera i sociala sammanhang och kunna arbeta tillsammans i grupp.

"Skolan har i uppdrag att överföra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället. Skolan skall förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver. Eleverna skall kunna orientera sig i en komplex verklighet, med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt" (Lpo 94, kap 1)

Författaren Birgitta Kimber skriver i sin bok *EQ livsnödvändig kompetens* (1999) om hur man sett en ökning av barn- och ungdoms problem under det senaste decenniet. Ökad kriminalitet, mobbning, ätstörningar, depressioner och skolk är något som blir mer och mer vanligt i de ungas liv. Något som gör det hela ännu mer skrämmande är att det verkar som de sjunker lägre och lägre ner i åldrarna. Dessa problem som bara tycks öka mer och mer skulle kunna förklaras genom socioekonomiska och teknologiska faktorer menar Kimber (kap 1, 1999). Hon menar att dagens unga är den första generationen som till stor del växer upp utan någon vuxen i hemmet. De vuxna som inte arbetar är idag i regel oftast arbetslösa. Det finns inte längre föräldrar som är hemma på samma sätt som förr. Barnen utsätts för ett enormt informationsflöde varje dag genom TV, Internet, datorspel, reklam och massvis med tidningar. Mycket av de barnen ser och hör, kan tyckas vara svårt att ta in om man bara är 7-8 år gammal, särskilt om det inte finns någon vuxen närvarande.

Många barn har också bytt en vanlig kompis mot en dator och ett vanligt samtal mot ett chatttrum. Kimber menar att datorn har konkurrerat ut många barns möjligheter till social träning. Just därför är behovet extra stort av att undervisa i social och emotionell kompetens, som man gör när man arbetar med livskunskap. Kimber (kap 1, 1999) menar om man aktivt arbetar med livskunskap kan man förebygga att barn hamnar i en del av de problem som vi tidigare nämnt.

Genom att få upp saker till ytan och arbeta med olika former av värderingsövningar kan barnen förhoppningsvis bli mer självsäkra, känna sig tryggare i gruppen och få en förståelse för hur andra kan tycka och känna. Både våra egna erfarenheter som elever i skolan och som lärarstudenter på praktik vittnar om att när man mår bra som person och känner sig trygg med de personer som är runt omkring en, gynnas även ens vanliga skolarbete. Ingen kan klara att studera till 100% om man känner sig orolig, deprimerad eller arg.

Känslor har en stor betydelse för vår förmåga att tänka klart och fatta kloka beslut. Om en elev inte har kontroll över sina känslor kan detta påverka elevens skolgång. Detta betyder att även om en elev är intellektuellt begåvad så kan det gå dåligt för eleven i skolan. Det som påverkas är elevens "arbetsminne" och detta betyder att eleven inte kan bevara information i

medvetandet under tiden eleven utför en viss uppgift, som exempelvis vid ett prov. (Goleman, 1997 s. 47)

I den första delen kommer vi att gå igenom forskning och teoretisk bakgrund när det gäller livskunskap. Vi har valt att dela upp denna del i tre olika metoder som man kan arbeta med när man arbetar med livskunskap. Dessa är samtal/kommunikation, lek och drama. Genom dessa aktiviteter tränas eleverna mycket på just de förmågor som emotionell - och social träning handlar om.

Den andra delen kommer att innehålla en observation och intervjuer med både lärare och elever från en klass där de arbetar mycket med livskunskap. Främst genom programmet Lions Quest som är ett läromedel som riktar på arbetet med de sociala och emotionella frågor. Exempel på övningar som läromedlet tar upp är samarbetsövningar och värderingsövningar.

Uppsatsen kommer att avslutas med en diskussion, med våra egna tankar. Dessa tankar kommer att vara baserade på den forskning som vi hittat, samt intervjuer och observation.

2. Syfte och frågeställning

2.1 Syfte

Varför bör det arbetas med livskunskap i skolan utifrån samhälls – skol - grupp och varje individs perspektiv. Vi vill undersöka hur man konkret kan arbeta med livskunskap i skolan.

2.2 Frågeställning

Hur kan man arbeta med livskunskap i skolan?
Vilka förmågor övar eleverna i arbetet med livskunskap?
Varför bör eleverna arbeta med livskunskap i skolan?

3. Utgångspunkter

3.1 Inledning

Här kommer vi att ta upp de utgångspunkter vi har, vilka är den sociokulturella teorin och läroplanen (Lpo 94).

3.2 Sociokulturell teori

Så som i många andra pedagogiska sammanhang har vi valt att utgå från ett sociokulturellt perspektiv där fokus ligger på samspelet.

Den person som förknippas mest med det sociokulturella perspektivet är Vygotsky som var från Vitryssland. Han har fått stor betydelse trots att han dog ganska ung. Han var samtida

med Piaget men deras teorier skiljer sig en del. Något som representerar Piagets teori är att utveckling ses som en process som kommer inifrån. Omgivningen finns där för att upptäckas och förstås. Ur ett sociokulturellt perspektiv så utvecklas vi inom ramen för samspel med andra människor och vi gör våra erfarenheter tillsammans med andra för att förstå hur världen fungerar. Vilket betyder att vi lär oss tolka och agera i verkligheten på det sätt som omgivningen tillåter.

Kommunikation och språkanvändning är något som är väldigt centralt ur ett sociokulturellt perspektiv. Det är genom kommunikationen som barnet blir delaktigt i hur de vuxna uppfattar och förstår dess omgivning. Detta innebär att kommunikationen blir en länk mellan barnet och omgivningen. Roger Säljö skriver i boken *Lärande i praktiken* (2000) "I ett sociokulturellt perspektiv är utveckling en socialisation in i en värld av handlingar, föreställningar och samspelsmönster som är kulturella och som existerar i och genom kommunikation, och som därför skiljer sig åt mellan samhällen och livsmiljöer"(s. 68)

Information finns över allt i samhället, tv, tidningar, böcker, Internet osv. även om man besitter information så betyder inte det att det är kunskap. Informationen blir kunskap då den används i ens handlande i vardagen, då man använder den för att lösa problem eller andra situationer. Säljö (2000) skriver "Kunskaper är det som hjälper mig att se ett problem eller en företeelse som något bekant och som något jag har tidigare erfarenhet av. Men kunskaper består inte enbart i förmågan att lösa ett problem eller en situation, eftersom problem och situationer inte kommer färdigdefinierade i de flesta sammanhang. Tvärtom, en väsentlig förmåga är att kunna hitta en definition av en situation som är fruktbar och som gör det möjligt för mig att hantera problemet och komma vidare" (s. 125)

Ett centralt begrepp när det gäller kunskapsutveckling i de sociokulturella perspektivet är utvecklingszonen. När en elev är i en utvecklingszon är eleven mottaglig för stöd och förklaring från en mer kompetent person som i skolan då antingen kan vara läraren eller en annan elev. Språket är då viktigt, det krävs att det anpassas utifrån vad eleven behärskar för att kunskaper och insikter skall kunna tas in. "En utvecklingszon kan därför på ett mer generellt plan ses som en guidning in i en speciell kulturs eller delkulturs sätt att uppfatta en företeelse."(Säljö, 2000 s. 122) Detta kan uppfattas som att varje ny generation bara skulle upprepa tidigare generations kunskaper och verksamheter. Då skulle samhället vara helt statiskt och så är inte fallet eftersom när människor lär in kunskaper så görs det i nya situationer. Säljö (2000) skriver "Men en viktig del av kulturell dynamik uppkommer genom att varje gång kunskap appliceras eller praktiska redskap används, så görs detta i nya situationer och det finns alltid en möjlighet att ett nytt och kreativt element kommer in som förändrar kunskapens eller redskapets natur och räckvidd." (s. 127)

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv är skolan en viktig plats. Silwa Claesson skriver i boken *Spår av teorier i praktiken*, (2002) "Skolmiljön är viktig, för det är där, i kommunikation med samhället och tillsammans med kamrater och lärare, som eleverna utvecklas." (s.39)

I skolsammanhang kan kommunikation exempelvis betyda, gruppsamtal, dialog, kommunikation via dator osv. Som lärare är det viktigt att man skapar ett tillåtande klimat där ömsesidig respekt präglar klassrummet.

3.3 Styrdokument

I vår analys av hur man arbetar med värdegrundsfrågor i skolan tar vi vår utgångspunkt i vad som står i skolverkets läroplan. I första kapitlet står det om skolans värdegrund och uppdrag.

”Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankrade grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla” (Lpo 94, kap 1)

För att dessa grundläggande värden ska kunna förankras hos eleverna måste de få möjlighet att diskutera tillsammans med varandra om vad de tycker och tänker. Detta för att själva komma fram hur de agerar och ser på världen.

Att ha en egen åsikt och att kunna stå för den är något som läroplanen betonar. För att kunna leva i samhället som en fri individ som kan se kritiskt på all den information som flödar i dagens samhälle och själv kunna bestämma vad man tycker är en av skolans huvuduppgifter.

I kapitlet om saklighet och allsidighet står det skrivet:

”Skolan skall vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den skall framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana”. (Lpo 94, kap 1)

Elever i skolan ska ges möjlighet att säga vad de tycker men man måste också lyssna på andra och kunna sätta sig in i deras perspektiv. På det sättet kan de enklare förstå varför en person handlade på det sättet de gjorde. Detta tas också upp som en punkt i läroplanen under rubriken Förståelse och medmänsklighet.

”Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall prägla verksamheten, Ingen skall i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexualläggning eller funktionshinder och annan kränkande behandling skall aktivt motverkas” (Lpo 94, kap 1)

I läroplanen står också att: ” I skolarbetet skall de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. Även hälso- och livsstilsfrågor skall uppmärksammas” (Lpo 94, kap 1)

Att arbeta med dessa frågor tycker vi att man med fördel kan göra under livskunskapen. Det handlar om att kunna ta sig tid, även åt det som inte innefattar de teoretiska faktakunskaperna. Genom att arbeta med *hälso- och livsstilsfrågor* får eleverna ventilera sina tankar och åsikter. Och genom detta skapas det ofta en mer tillåtande och trygg miljö och skolan vilket i sin tur för med sig att det ordinarie skolarbetet går bättre. Under arbetet med livskunskap får eleverna även möjligheter att utveckla sin empati och sin förmåga att se saker ur en annan persons perspektiv.

3.3.1 Mål att sträva mot

När det gäller målen som eleverna bör uppnå i skolan är det en del av dessa som man kan ta upp och arbeta och utveckla inom livskunskapen. Mycket av det som står i Lpo 94 handlar om att eleverna ska utveckla sin känsla för empati och medmänsklighet. De förväntas kunna sätta sig in i andra människors situationer och kunna reflektera över dessa.

I Lpo 94 står det att skolan skall sträva efter att varje elev ”utvecklar sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundande på kunskaper och personliga erfarenheter” (Lpo 94, kap 2)

Att eleverna får möjlighet att lära sig lita mer på sina egna känslor och erfarenheter när de fattar beslut och att de själva vågar ta avstånd från saker de inte tycker är rätt är viktigt. Det står i Lpo 94 att skolan skall sträva mot att alla elever ska ta avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande handlingar. Det står också att de ska respektera andra människors egenvärde.

Dessa mål som står i läroplanen är mål att sträva mot och inte mål att uppnå som många av de andra målen i Lpo 94. Detta kan tyckas underligt eftersom de mål som vi nu gått igenom verkligen betyder något i samhället. Det är de egenskaperna som skapar en person och som följer med under resten av ens liv. Om eleverna får tid att arbeta med dessa egenskaper genom exempelvis samtal, lek och drama kommer eleverna också att utveckla de förmågor som läroplanen strävar mot.

De förmågor som nämnts i ovanstående citat från läroplanen övas upp under de tre delar vi valt att lägga fokus på i vår uppsats. Lek, drama och samtal/kommunikation.

4. Litteraturgenomgång

4.1 Inledning

I denna del av arbetet kommer vi att gå igenom forskning och teoretisk bakgrund. Vi kommer först att presentera vad livskunskap är och sedan kommer vi att presentera tre olika metoder som man kan arbeta med när man arbetar med livskunskap. Dessa är samtal/kommunikation, lek och drama. Vi kommer att ta upp både forskning och teori samt förslag på övningar man kan göra.

4.2 Vad är livskunskap?

Grunden i undervisningen i livskunskap handlar om hur man kan förbättra elevernas psykiska hälsa, deras förmåga till empati och även deras känsla för samspel. Mötet och det goda samtalet är grunden för ämnet livskunskap. Undervisningen ska hjälpa barnen att hantera många av de krav som finns i samhället och skolan idag. Målet är att undervisningen ska främja deras självkänsla och förmåga att fatta egna beslut. (www.goteborg.se)

Livskunskap som ämne i skolan är något som är ganska nytt i Sverige. Men i läroplanen däremot har den många år på nacken, där man tydligt kan se grundtankarna och de frågor som livskunskap tar upp. ”Eleven skall i skolan mötas av respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära” (Lpo 94, Kap1) Till skillnad från Sverige har arbetet med livskunskap eller Life-skills training pågått länge i många andra länder i världen. Ett land där denna form av undervisning är utbredd och framgångsrik är USA. Där har ett flertal forskare utvecklat framgångsrika undervisningsprogram som används flitigt. En av mest framstående inom livskunskap är Daniel Goleman, doktor i filosofi. Han har skrivit boken *Känslans intelligens* (1997) som blev en bestseller runt om i världen. Genom den boken fick många upp ögonen för arbetet med social och emotionell kompetens.

I den svenska skoldebatten växer intresset och kravet på att det ska arbetas mer med de så kallade värdegrundsfrågorna. Arbetet med dessa frågor är mer aktuella än någonsin just därför att vårt samhälle ser ut som det gör, med fördomar, utseende fixering och massvis av dubbla budskap. Livskunskapsämnet i Sverige har sina rötter i sex- och samlevnads undervisning som även den liksom livskunskap utgår från elevernas egna behov och initiativ och inte enbart utgår från givna frågor. Det som skiljer dessa åt är att ämnet livskunskap är bredare och behandlar så många olika aspekter.

4.2.1 Övning i emotionell och social kompetens

Undervisning i livskunskap går ut på att öva barnen i emotionell och social kompetens. Det finns en del program som man kan arbeta efter när man arbetar med livskunskap, två av de mest kända i Sverige är Lions Quest och SET- metoden. Enligt dessa metoder definieras emotionell kompetens definieras som en förmåga att veta vad man känner och även att kunna läsa av andras känslor och förstå dem.

”Empati leder till omtanke och medkänsla. Om man ser saker med en annan människas ögon, bryts ens fördomar och därmed ökar ens tolerans och öppenhet. Denna förmåga har fått ännu större betydelse i dagens pluralistiska samhälle, och den är nödvändig för att vi ska kunna leva tillsammans i ömsesidig respekt och för att vi ska kunna skapa en konstruktiv samhällsdebatt. Detta är grunden för demokrati.” (Goleman, 1997, s. 353)

Kimber (1999, kap1) skriver att undervisningen i social och emotionell kompetens måste vara noga planerad av pedagogen. Man måste arbeta med de olika övningarna många gånger och fokusera på några specifika kompetenser åt gången. Arbetet med att lära in ett nytt beteende tar tid men slutligen så ersätter förhoppningsvis den nya vanan den gamla. Kimber (1999) menar att det slutgiltiga testet om träningen har gett resultat kan ses om en elev som under lång tid har tränat exempelvis konfliktlösning, automatiskt reagerar enligt den nya modellen som tränats in i ett verkligt konfliktläge.

Själva tanken bakom det Kimber (1999) och många med henne kallar EQ - undervisning, tar upp alla de egenskaper som ämnet livskunskap vill uppnå. Dessa två begrepp går hand i hand. Kimber delar upp arbetet med EQ i olika förmågor. Vi kommer nedan att gå igenom de olika förmågorna samt vilka kompetenser de tränar upp.

4.2.2 Att hantera sina känslor

Barnen får här lära sig varför man känner på ett visst sätt och hur man kan hantera de känslor man känner. Att kunna hantera känslor innebär en mängd olika saker. För små barn är det viktigt att de lär sig sätta namn på sina känslor och att känna igen hur en specifik känsla känns. Genom arbetet med livskunskap får barnen chans att tala om sina känslor i en tillåtande och lugn miljö. Känslorna ska hjälpa oss i livet och inte förstöra för oss, därför är det viktigt att man vet hur man ska kunna kontrollera starka känslor som till exempel sorg och rädsla. (Kimber, 1999, kap 1)

4.2.3 Självkänedom

Det är viktigt att barnen lär känna sig själva och sitt eget beteende. Ett sunt självförtroende, där barnen kan lita på sina egna värderingar och kunna uttrycka sina egna åsikter är en mycket viktig del av arbetet med livskunskap. Något som är viktigt för små barn att förstå är sambandet mellan vad de känner, säger och gör. De kan tränas upp i att lära sig att reflektera

över tidigare erfarenheter och på så sätt kanske bete sig på ett annat sätt nästa gång man kommer i en liknande situation. (Kimber, 1999, kap 1)

4.2.4 Motivation

Att använda våra känslor för att leda oss till våra mål. Barnen ska kunna förstå att man måste vara uthållig när man arbetar mot något. Alla uppgifter kan inte vara roliga men det gäller att göra sitt bästa i alla fall. Det är också viktigt att barnen känner att de kan belöna sig själva. (Kimber, 1999, kap1)

4.2.5 Empati

Här får barnen öva sig i att sätta sig in i vad andra människor tycker och tänker. Det är viktigt att de blir medvetna om att alla inte alltid tycker som just de gör. Alla har sina egna känslor och uttrycker dem på olika sätt. Det är också viktigt att man lär sig lyssna till vad andra har att säga, samt vara intresserad av vad de säger. (Kimber, 1999, kap 1)

4.2.6 Social kompetens

Detta begrepp är ganska komplext och svårt att definiera. Man kan även se social kompetens som något som omfattar alla de ovanstående delmomenten. Petersson och Sjödin, *Tänk om Att arbeta med social kompetens i skolan* (2001) menar att ordet idag används flitigt och i många fall lite slarvigt. De menar att många beskrivningar om social kompetens fokuserar på människors förmåga att anpassa sig till den rådande situation de befinner sig i. De ställer sig frågan om varifrån den förmågan egentligen kommer och vilka faktorer som spelar in när det gäller att utveckla denna förmåga. De går i sin bok igenom en förklaringsmodell som är ett sätt att se på den sociala kompetensen och dess bakomliggande faktorer. Modellen beskriver social kompetens utifrån inre kompetens och handlingskompetens i interaktion med omgivningen. Med den inre kompetensen menar de till exempel förståelsen för sin egna känslor, värderingar och drivkrafter. Handlingskompetensen menar de är teoretiskt tillämpbara kunskaper som till exempel praktiska färdigheter och abstrakt förståelse. Dessa två kompetenser fungerar i samspel med omgivningen. Undervisning i att utveckla den sociala kompetensen innebär att man ska lära sig bedöma hur man ska handla i olika situationer och med olika människor (Petersson, Sjödin, 2001, kap 1).

Petersson och Sjödin (2001) tar tidigt upp i första kapitlet att det finns en viktig skillnad mellan definitionen social kompetens och kompetensen att vara social. Att vara socialt kompetent handlar om att fungera och på ett givande sätt utvecklas sig själv som person men också få andra människor att utvecklas, inte "bara" att vara en trevlig person i ett sällskap. Det ska finnas ett värdefullt utbyte av exempelvis faktakunskaper eller känslor. Kimber (1999) menar att social kompetens också handlar om att kunna läsa av sociala situationer och att man ska kunna röra sig i olika sociala miljöer (Kimber, 1999, kap 1).

Dessa olika förmågor som vi gått igenom ovan kan tränas på olika sätt, både naturligt i barnens vardag och genom styrda övningar tillsammans med läraren. Vi har valt att fokusera på samtal/kommunikation, lek, drama och som verktyg för social och emotionell träning. Mycket forskning visar på hur dessa tre delar bidrar starkt på att stärka eleverna som individer. Leken är något som finns naturligt i alla barn så därför har vi valt att lägga stor vikt vid just det.

4.3 Samtal/kommunikation

Varje dag sker samtal mellan elever och lärare och mellan elever och elever i skolan. Olga Dysthe skriver i sin bok *Dialog, samspel och lärande* (2003) om hur språket är det viktigaste redskapet i lärande och i relationer människor emellan. ”Det är genom att lyssna, samtala, härma och samverka som barnet får del av kunskaper och färdigheter ända från sin tidigare barndom och lär sig vad som är intressant och värdefullt i kulturen” (s 48). Den språkliga kommunikationen är viktigt från det sociokulturella perspektiv som hon förespråkar. Den störste inom just det sociokulturella perspektivet, Lev Vygotsky menar att språkliga yttringar är en form av social handling (Dysthe, 2003, s 48).

Kommunikation mellan människor föder och göder mänskliga relationer. Överföring av budskap betyder att något blir gemensamt, vilket borde innebära att det sker i samspel med andra. Denna överföring som sker tillsammans med andra är en viktig del av utvecklandet av den sociala kompetensen. Hur man närmar sig och bemöter en annan person utgör en måttstock på en individs sociala kompetens. Vi bildar oss ofta en uppfattning om andra människor utifrån deras sätt att kommunicera. I boken *Tänk om att arbeta med social kompetens i skolan* (2001) tar författarna Staffan Petersson och Lars Sjödin upp att förmågan att båda personerna i en kommunikation får ett värdefullt kommunikativt utbyte tyder på att personerna har en god social kompetens. Med värdefullt utbyte menar dem främst att man kan sätta sig in i vad den andra personen säger och ta dennes perspektiv (Petersson, Sjödin, 2001, kap 1). Eftersom alla människor uppfattar världen på *sitt* sätt är vi beroende av att ta varandra perspektiv (Dysthe, 2003, s 16).

Petersson och Sjödin (2001, kap 1) menar att vi människor har en medfödd förmåga att kommunicera men vi måste lära oss detta, för att kunna använda den på bästa sätt. Författaren Eva Johansson skriver i sin bok *Möten för lärande* (2003) att barn måste ges goda strategier för att själva kunna lösa problem eller konflikter som uppstår. De krävs då att de måste kunna samtala med varandra. De måste kunna säga vad de vill och vad de menar så att de andra ska förstå. För barn är det särskilt viktigt att förstå att ett ord kan ha olika innebörd och betydelse för olika personer. Samtidigt som olika ord kan ha samma betydelse för olika personer (Johansson, 2003, s 171). Detta hör samman med ämnen som vi varit inne på tidigare, nämligen att visa att olika individer ser saker och ting ur olika perspektiv. Om barnen kan få en förståelse på att inte alla menar samma sak när de säger något, kan många konflikter stoppas. För att elever i skolan ska kunna våga framföra vad de tycker, vad de känner och vad de har för behov behövs en tillåtande och accepterande miljö i skolan. En god miljö och accepterande i skolan stimulerar eleverna till aktivt deltagande (Dysthe, 2003, s 38).

Kommunikationen mellan grupper och mellan två enskilda individer skiljer sig ofta mycket åt. Grupper är ofta mer komplexa och det finns fler faktorer att ta hänsyn till, exempelvis olika roller, gruppsyck och normer. Därför är det extra viktigt att man jobbar på hur gruppen fungerar i skolan. Att skapa en trygghet och en grupp känsla ses som en av de viktigaste grundstenarna i arbete med livskunskap (Lions Quest). Genom att arbeta med livskunskap kan man ge eleverna verktyg för att kunna förbättra sin kommunikativa förmåga och därmed förbättra miljön de lever i och känslan för varandra. Genom att tydliggöra olika former av kommunikation kan vi skapa bättre förutsättningar för gynnsamma relationer i skolan (Petersson & Sjödin, 2001, kap 1).

4.3.1 Gruppen

I grund och botten handlar social kompetens om samspelet mellan människor. Att förstå att människor är olika men också lika och att kunna vara medveten om gruppprocesser och ens

egen del i gruppen är ingredienser i social kompetens. Petersson och Sjödin (2001) skriver om vikten att alla i klassen känner en ”vi - känsla”. Man måste göra eleverna medvetna om att de själva kan bidra till att skapa denna ”vi – känsla”(Petersson, Sjödin,2001, s 59). När eleverna känner att de själva har något att bidra med och att de betyder något för andra i gruppen ger det motivation till fortsatt lärande (Dysthe, 2003, s 38)

I en klass finns det alltid en mängd olika roller. Eleverna tar på sig en roll från början och sedan är det svårt att ses som något annat än just den rollen man visar utåt. Så är det även i övriga samhället. Det finns nästan alltid en tuffing, en clown och en tyst i varje klass. Därför är det viktigt att medvetandegöra de roller som finns i gruppen. När eleverna blir medvetna om hur man klär sig i en särskild roll kan man själv medvetet välja att kliva in i rollen eller att träda in i en annan roll och i ett annat beteende. Det ger eleverna möjligheter att välja olika beteendemönster. Människor har en förmåga att ta på sig vissa roller i olika sociala sammanhang. Ibland kan vi vara den tysta och ibland ha en ledande roll, beroende på vilken situation vi befinner oss i. Detta menar Petterson och Sjödin (2001) fyller en positiv funktion. De menar att det underlättar vår anpassning till världen runt omkring oss och gör att vi lättare kan välja vilka delar av vår personlighet som vi vill visa upp utåt. På det sättet bidrar det till att bygga upp vår egen självbild.

4.3.2 Deliberativa samtal

När man arbetar med deliberativa samtal i skolan så är det den demokratiska värdegrunden som bearbetas. Eleverna får träna på att ta ställning och argumentera för sina uppfattningar och värderingar samtidigt som de får öva på att lyssna och respektera andras även om de skiljer sig från sina egna. I dessa samtal så ges det utrymme för argument och skilda synsätt ställs mot varandra men samtidigt är en central punkt att ändå försöka komma överens, att finna normer och värden som alla kan enas om (Englund, 2004, s 6)

Man kan genom deliberativa samtal arbeta med sådant som bryter de demokratiska värdena som mobbning, rasism osv. Tomas Englund skriver i *Deliberativa samtal som värdegrund, historiska perspektiv och aktuella förutsättningar* (2004), ”De är de ömsesidiga relationerna - hur man är mot varandra - som utgör de centrala riktningssgivarna för värdegrundsarbetet” (Englund, 2004, s 11)

Englund (2004) nämner också att de deliberativa samtalen kan bidra till elevernas meningsskapande och kunskapsbildning inom de allra flesta områden, även sådana som kan tyckas ligga långt från de ”värdegrundsnära” ämnena. Han ger som exempel att man kan arbeta med samhällsorienterande ämnen genom dessa samtal. (Englund, 2004, s 12)

4.3.3 Att lyssna

Lyssnandet har en stor del i om kommunikation mellan människor ska fungera. Man måste lyssna på varandra, annars fungerar inte relationerna mellan oss. Att lära eleverna att det är viktigt att lyssna är något man bör starta med tidigt (Petersson och Sjödin 2001, s 90). Utveckling av den sociala kompetensen är till stor del beroende av om människor lyssnar på varandra eller inte.

Petersson och Sjödin (2001) menar att det finns olika sätt att lyssna på. De som fokuserar på sig själva och varken reflekterar, tittar på den som talar, visar delaktighet eller ställer frågor om det som sagts (Lions Quest) uppfattas lätt som likgiltiga och oengagerade i vad andra

människor berättar. Författarna skriver att en av grundstenarna i värdefulla kommunikationer är att kunna lyssna med empati. Med detta menar dem att man lyssnar och försöker förstå det som sägs genom att sätta sig in i hur den som talar upplever världen (Petersson, Sjödin 2001, s 90).

4.3.4 Olika övningar

Ofta vet man och känner på sig när någon inte lyssnar. Det kan vara väldigt frustrerande och både vuxna och barn kan bli ledsna över det. Därför är det viktigt att barnen får öva sig i att bli goda lyssnare.

En övning som man kan göra tillsammans med barnen går ut på att man först pratar om hur de märker att någon lyssnar på dem. Efter det kan man spela upp en scen tillsammans med något av barnen. Sedan kan resten av barnen få diskutera hur de märkte att du som lärare lyssnade på vad deras klasskamrat sa. Vad gjorde du? Vad sa du? Vad mer kunde du gjort för att visa att du verkligen lyssnade? (Lions Quest)

En annan övning kallas för kommunikationsspel. Den kan man göra med barnen för att de ska lära känna varandra bättre. I kommunikationsspel tas olika slags kommunikationer upp. Man kan arbeta med kroppsspråk, hur man använder sig av det och hur det uppfattas av andra. Man kan tala om faktorer som påverkar när man skall tolka kommunikation. Nilsson och Waldemarson skriver i boken *Rollspel i teori och praktik* (1988) , ”Genom att träna kommunikation lär man sig mer om hur man uppfattas av andra, hur man själv reagerar på andra, hur beteendemönster och attityder påverkar tolkningar av det man säger och gör” (Nilsson, Waldemarson, 1988, s 57).

Den sista övningen vi ger exempel på kallas för ”fyra hörn”. Detta är en övning som man kan göra för att visa eleverna att det är okej att tycka olika. Alla ska kunna stå för det man tycker. Fyra hörn är en bra övning där eleverna får lära sig att ta ställning och motivera den. Övningen går ut på att eleverna får ett påstående eller fråga med fyra svarsalternativ. Varje hörn i klassrummet motsvarar ett av dessa alternativ. Eleverna får då ställa sig i det hörn som motsvarar det svarsalternativ som de väljer. Sedan får några elever motivera sina svar (Petersson, Sjödin, 2001, s 114).

4.4 LEK

4.4.1. Begreppet lek ur ett teoretiskt synsätt

Det är inte särskilt lätt att definiera begreppet lek, det betyder skilda saker för olika människor. Enligt Pramling- Samuelsson och Sheridan (1999) har leken genom historien setts utifrån två olika synvinklar, dels som barns egen angelägenhet och dels som en aktiv styrning av pedagogen (Pramling-Samuelsson och Sheridan, 1999, s 83). Inom lekforskningen har olika tolkningar om barns lek utvecklats. Forskare har teorier om vad och hur barn leker, vad leken betyder för deras utveckling, hur leken kan användas i det pedagogiska arbetet och för deras lärande. Inom den sociokulturella teorin ser man leken som en kombination av språklig och praktisk interaktion. Leken består ju ofta av både fysiska element och av regler. Dessa två sidor ses som mycket nära förbundna inom den sociokulturella teorin (Dysthe, 2003, s 87).

Trots att själva begreppet lek är något som forskarna har svårt att definiera är de flesta överens om vilka olika begrepp som gestaltar leken. Leken kräver oftast ett aktivt

engagemang och den är oftast social. Forskare brukar också definiera leken som något lustfyllt, spontant och frivilligt från barnens sida.

4.4.2 Flerdimensionell modell

Fredrik Lillemyr skriver i sin bok *Lek- upplevelse- lärande i förskola och skola* (2002) om forskaren Joseph Levy som för många år sedan presenterade en flerdimensionell modell för att försöka förklara barns lek. Hans modell anses av många vara ett bra försök på att ringa in lekens huvudaspekter. Modellen innehåller tre dimensioner: inre motivation, åsidosättande av verklighet och inre bas av kontroll. Även en fjärde dimension tas upp i litteraturen, denna dimension har författaren själv lagt till mot bakgrund från läroplaner. (Lillemyr, 2002, s 48-50)

Det första draget hos leken är att den utmärks av att den är motiverad inifrån. Barnen förknippar leken med något som är roligt och spännande. De fylls med en känsla av lust för det de gör. Leken i sig själv är belöning nog för barn, därmed kan leken också fungera som en viktig förutsättning för lärande.

Det andra draget hos leken är att barnen kan åsidosätta verkligheten på ett sätt som är unikt. Verklighetens krav och normer gäller inte i leken. De vet att leken är ”på låtsas”. Barnen bortser från sin egen person vilket ger möjligheter att använda sin fantasi och sin skaparförmåga så mycket de bara kan. Eftersom leken är fri från kraven som finns i verkliga livet kan barnen våga mer i leken än i andra aktiviteter där de ska bedömas av någon annan. Leken ger barnen chansen att verkligen uttrycka sig utifrån sina egna förutsättningar.

Det tredje draget hos leken är den inre basen av kontroll. De bestämmer själva hur de ska göra val och bearbeta situationen och handlingen i leken. De deltar aktivt och kan själva sätta gränser under lekens gång.

Det fjärde draget hos leken är samspelet och kommunikationen i leken. Barnen förstår att när det är lek gäller särskilda spel- och lekfärdigheter. För att kunna delta i leken krävs det att barnen kan kommunicera på flera plan. De måste förstå samspelets regler, identifiera sig med temat av leken och kunna utveckla lektemat med de andra i leken. De måste även kunna förstå och känna igen vad som är lek.

Dessa fyra dimensioner går in mycket i varandra och Lillemyr (2002) menar att det kan ses som en helhetspedagogisk förståelse av leken. Han menar också att dimensionerna inte får uppfattas som en definition av lek utan mer som en ram för att förstå leken. (Lillemyr, 2002, 48-50)

4.4.3 Vygotskys syn på leken

Något som är ett viktigt kännetecken i leken enligt Vygotsky är glädje och regler. Även i så kallad ”fri lek” så följer barnen de regler som finns i leken. Vilka reglerna är beror på vilken roll barnet har i leken och om barnet deltar tillsammans med andra. När barnet intar en roll så får han/hon också grepp på de sociala regler och normer som förknippas med rollen. Detta anser Vygotsky vara lustfyllt i och med att barnet frivilligt gått in i rollen. När barnet intar en roll och ”övar” på denna roll så skapar barnet sin närmaste utvecklingszon, barnet lär sig mer i leken om just den rollen än vad barnet tidigare visste (Lillemyr, 2002, s 147-149).

Ett medel som barn använder för att förstå verkligheten är fantasin och den fantasi vi ser i barnens lek har till stor del att göra med barnets känslor. Något som fantasin skapar är kreativitet i och med att fantasin både är en känslomässig och intellektuell process. Det mest grundläggande enligt Vygotsky för att förstå verkligheten är upplevelsen (Lillemyr, 2002, s 147-149).

4.4.4 Ett helhetsperspektiv på lek och lärande

Lärandet i skolan och i förskolan har länge setts som två skilda pedagogiska traditioner. Skolan har vanligtvis varit kopplad till problemlösning och progression, och till systematiska övningar i undervisningen medan förskolan har varit mer intresserade av att lära barn grundläggande fysiska och sociala färdigheter för att bli trygga i sig själva. Lek ses ofta som en belöning och lärande som ett nödvändigt ont, måste det vara så menar Lillemyr (2002, s 146).

Många pedagoger efterfrågar en mer naturlig övergång mellan förskola och skola. Att arbeta med livskunskap kan vara en ingång till detta. Eftersom leken utvecklar både den sociala och den emotionella kompetensen kan det vara en tanke att använda sig av leken även i skolan. Lek under stor frihet betonas i förskolan men i skolan betyder lek ofta något man har på de estetiska timmarna och på rasterna. (Lillemyr, 2002, s 37)

Det är viktigt att inte pedagogen ser leken som en motsats till lärande. För att kunna praktisera en helhetssyn på lärande måste man arbeta på ett varierande sätt där barnen kan vara med och bestämma. Och när barnen får bestämma väljer de ofta lek som sätt att spendera sin tid. Flera studieresultat visar på att om barnen känner sig kompetenta och självsäkra i leken får de ofta en bättre självkänsla och kan tro på sig själva även i skolarbetet. (Lillemyr, 2002, s 56)

4.4.5 Leken utvecklar den sociala kompetensen

Genom att leka tillsammans med andra barn lär sig barnen en mängd sociala koder. Leken är social och fungerar som en arena för kommunikation. I leken utvecklas bland annat barnets språk. De kommunicerar med varandra genom att använda ord, rörelser, gester och särskilda tonlägen (Pramling- Samuelsson, Sheridan, 1999, s 85). De ställs inför utmaningar under lekens gång, där de tvingas finna lösningar och genom språket samarbeta med andra. Man kan se att barnen gör erfarenheter i leken, de utforskar och använder sin fantasi på ett sådant sätt så de lär sig självförtroende (Pramling- Samuelsson, Sheridan, 1999, s 86) I leken får barnen befästa den kunskap och de begrepp de lärt sig. De utvecklar en förståelse och kan bygga vidare på sin kunskap. Detta gör att leken bör ses som en betydelsefull dimension för allt lärande.

”Lek är en allsidig aktivitet som är viktigt för alla barn. Leken engagerar och motiverar barn fullständigt och på ett inifrån styrt sätt, och har därför en central betydelse för både lärande och socialisation. För barn är leken ”som om” en frizon för uppfinningsrikedom och det som är roligt” (Lillemyr 2002, s. 45)

I leken lär sig barnen att känna igen olika känslor och även att spela ut sina känslor tillsammans med andra. När de spelar ut dessa känslor gör de det ofta genom att ta någon annans roll. På det sättet kan de få en förståelse och en sympati för vad andra tycker och känner. Därmed utvecklas känslan för empati (Lillemyr 2002, s 46).

Pramling- Samuelsson och Sheridan (1999) diskuterar i sin bok om hur det finns tre sociala lekregler för att barnens lek ska kunna fördjupas och fortsätta. Genom att arbeta med livskunskap och med leken på ett aktivt och engagerande sätt som pedagog, kan barnen övas

på att förstå och lära sig att acceptera reglerna. De tre regler är samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Med samförstånd menar de att alla barn som är med i leken är införstådda med att de leker och vad det är de leker. Med ömsesidighet menar de att alla är på samma nivå och att alla är jämställda. Det ska inte spela någon roll om du är flicka eller pojke, eller vem som är starkast eller snabbast. Den sista av de tre regler författarna tar upp, turtagande innebär att barnen förstår att det inte alltid är just de som får bestämma och att man måste vänta på sin tur. (Pramling- Samuelsson, Sheridan, 1999, s 86)

4.4.6 Olika former av lek

Inom lekforskningen har forskarna valt att dela upp själva leken i olika former av lekar. Det finns ett flertal olika sorts lekar som övar upp barns olika kompetenser. Några av dessa är funktionslek, rörelselek och konstruktionslek, rollek och regellek (Lillemyr, 2002, s 139).

Vi har valt att främst fokusera på lekformerna rollek och regellek. Vi valde dessa två eftersom vi tyckte att de var mest relevanta och användbara i arbetet med värdegrunden och den sociala och emotionella utvecklingen.

4.4.7 Rollek

Rollek är en form av lek som har mycket stor betydelse för barns utveckling. Den israeliska forskaren Sara Smilansky har genom flera undersökningar kommit fram till att speciellt rollek är helt avgörande för barns kognitiva, kreativa och socio - emotionella förmågor (Lillemyr, 2002, s 28) De får i rolleken ta en annans roll och se saker ur deras perspektiv. Barn lär sig här mycket empati för andra människor just genom att de kan sätta sig in i deras situation. I boken *Undervisa i pedagogiskt drama* (1996) skriver Erberth och Rasmusson att genom att vara någon annan lär sig barnet även saker om sig själv och sin egen roll i verkligheten. (Erberth Rasmusson,1996, 125-126)

Moyles (2003, kap 1) tar i sin bok *Släpp in leken i skolan* upp hur barn lär sig mycket genom att imitera vuxnas roller. Många barn runt om i världen klär ut sig och ”blir” olika personer. De kan till exempel härma olika yrken, så som polis, lärare och kassörska. De provar genom sin lek på hur just den yrkesrollen påverkar samhället och hur den ses av andra människor. När barnen leker dessa typer av lekar hjälper det dem att förstå olika samhällsroller bättre.

Rollek är en form av lek som barn i alla tider och överallt i världen ägnar sig åt. Denna form av lek återspeglar starkt de kulturella värderingar som finns i just det samhället. (Moyles, 2003, kap 1) Bara genom att leka ”mamma, pappa barn” i en matsituation kan man se hur barnen ser på de olika roller som finns i samhället. Vem får mat först? Vem serverar den? Vem får mest?

Sammanfattningsvis kan man alltså se att rolleken är mycket viktig för barns utveckling. Den har många aspekter och kan användas som en informationskälla för pedagoger. Man kan genom att observera barns rollekar få en uppfattning om vad som sker i deras värld, vad de ser och hör, och hur de upplever vad som händer runt omkring dem. Man kan även själv gå in som deltagare i leken för att leda in leken på olika områden som man vill att barnen ska reflektera över (Erberth Rasmusson,1996, 125-126).

4.4.8 Regellek

Att leka kurragömma eller att spela fotboll kräver att de som deltar förstår reglerna i det de gör. Reglerna är det som är i centrum för att leken ska kunna fortsätta. Barnen lär sig att de måste samarbeta och hjälpa varandra om det är någon som inte kan reglerna (Lillemyr, 2002,

s 140). Genom att leka regellekar lär de sig också mycket om turtagning. De utvecklar en förståelse för att inte just de alltid kan vara först och bestämma.

4.5 Drama

När vi tillägnar oss kunskap gör vi det oftast på två olika sätt, antingen direkt genom våra egna sinnen eller indirekt genom att vi tar del av andra människors erfarenheter av verkligheten genom texter, bilder eller ljud.

I dagens snabba och högteknologiska samhälle verkar det bli så att vi får kunskap på ett indirekt sätt genom andra istället för att använda våra egna sinnen som informationsorgan. Vi ser mycket på tv, tittar på film, spelar tv-spel och sitter vid datorn. Vi upplever saker genom de olika medierna men vi får inte glömma att det är väldigt viktigt att själv få känna, lukta, höra och se hur något egentligen är. Sinnes erfarenhet, där vi får använda vår fantasi för att exempelvis lösa problem ter sig mycket viktigt särskilt i dagens samhälle. Att använda sina egna sinnen är ju det mest ursprungliga sättet att tillägna sig kunskap.

Genom att ha ett estetiskt förhållningssätt kan man hjälpa barnen att bli mer medvetna om sinnesuttryck och sina egna tankar. Detta är något av grunderna när man arbetar med livskunskap i skolan och därför är drama en bra metod att använda sig av. Barnen ökar sina möjligheter att urskilja och tolka nya intryck. Drama är en estetisk uttrycksform där barnen får träna sin skaparkraft och fantasi. Denna kreativitet som tränas kan komma till användning även i skolans traditionella ämnen.

4.5.1 Rollspel

Rollspel kan ses som en fortsättning på barnens fria rollekar. Skillnaden mellan de två är att rollspel ofta är av mer bestämd form. Man har något man ska spela upp för andra, antingen ensam men ofta två eller flera. Syftet med rollspel är att deltagarna ska utforska den sociala verklighet som finns omkring dem, precis som de gör i sin fria rolllek men nu som sagt under mer bestämda former. (Erberth, Rasmusson, 1996, s 7-8) Rollspel ger träning i kommunikation både i ord och i handling. Eleverna får lära sig lyssna och uttrycka sig och får på så sätt ta del av varandras kunskaper. De lär känna både sig själva och andra genom att arbeta med drama på det här sättet.

I skolan kan man använda rollspel mycket när man arbetar med livskunskap. Ett av de främsta skälen till varför det är så bra är att barnen får sätta sig in i en roll är att de ser saker från ett annat perspektiv och kan sätta sig in hur andra människor tycker och tänker. Man kan påverka barnen att bli medvetna om olika värderingar och attityder. De får lära sig att uttrycka sig på många olika sätt och får förhoppningsvis ett bättre självförtroende. När man arbetar med rollspel får man även öva upp sina samarbetsförmågor. Eleverna får en känsla av samhörighet och gruppkänsla som är väldigt viktigt för att man ska må bra i skolan. De får också lära sig förstå att en persons beteende kanske inte bara beror på personlighet utan också på situationen och gruppen man befinner sig i (Erberth, Rasmusson, 1996, s 118)

Ofta använder man rollspel i skolan när man talar om konflikter men självklart kan man använda det enbart för att skapa en god stämning i gruppen. Man kan sätta upp ett rollspel helt utan konflikter (Erberth, Rasmusson, 1996, s 118).

”Rollspel är att ge orden liv, att tala med handlingar, det är att skapa aktivitet och engagemang, och det medverkar till medvetenhet och delaktighet.” (Nilsson, Waldemarson, 1988, s.7) och ”Genom rollspel kan man lära sig saker om sig själv, om andra och om sociala situationer som det är svårt att bara läsa sig till” (Nilsson och Waldemarson, 1988, s.39)

Eleverna får möjlighet att omsätta tankar och beslut till handling. Eleverna övar då på skillnad mellan att tänka och att göra.

4.5.2 Olika sätt att använda sig av rollspel i undervisningen

I skolan sker många av konflikterna på rasten ute på skolgården. Att använda någon av dessa konflikter som sker där genom att barnen får spela upp situationen för sina kamrater och efter scenens slut tillsammans komma med förslag på lösningar på konflikten. Barnen får här se att det finns många olika sätt att lösa en konflikt på, inte bara det man själv tycker behöver vara det bästa eller det som är mest rätt (Erberth, Rasmusson, 1996, s 120-123).

Ett annat sätt att spela upp något på är att byta roller på de som har varit inblandade i konflikten. På det sättet kan man sätta sig in i hur den andra personen upplevde situationen. Man ser konflikten från en annans perspektiv (Erberth, Rasmusson, 1996, s 120-123).

Att göra gruppstatyer är ytterligare ett sätt att arbeta med rollspel. Här får en grupp barn göra en staty av något som hänt, de andra barnen får försöka ”rätta” till statyn så att konflikten i den blir löst (Erberth, Rasmusson, 1996, s 120-123).

Med små barn kan man använda sig av sagor eller djur i rollspelen. Detta för att barnen ska få en distans till saker som har hänt. Det är också viktigt att ingen känner sig påhoppad eller utsatt, därför är det bra om man kan använda sig av fiktiva personer i sitt framförande och diskussion. (Erberth, Rasmusson, 1996, s 120-123).

Personalen kan även de bli involverade i själva rollspelet. Ett sätt att arbeta är att personalen själva spelar upp en scen av något som kanske ofta händer i skolan. Efter att de spelat upp den ber de barnen om hjälp att lösa konflikten (Erberth, Rasmusson, 1996, s 120-123).

Rollspelsövningar är även väldigt nyttigt för pedagogerna i deras egna utveckling. Som pedagog kan man t.ex. öva på hur man som lärare hanterar mobbningssituationer.

Konflikter är något som man kan bearbeta genom rollspel men man kan självklart använda rollspel för att skapa god stämning i gruppen. Vi kommer här att ge ett par andra exempel på hur man arbetar med rollspel i skolan. Självklart får man anpassa spelen efter åldern på eleverna och en del spel kan passa bättre när eleverna är lite äldre som exempel attitydsspelet.

4.5.3 Handlingsspel

Handlingen är det centrala i detta spel, hur man handlar i olika situationer. Eleverna bearbetar situationer som de varit med om eller kanske ännu inte har varit med om. Här gäller det att öva på att göra det man faktiskt vill göra i en specifik situation. Alltså att öva på själva handlingen. Exempel på förmågor man kan öva genom handlingsspel är, att argumentera, prioritera och att träna uttrycksförmåga (Nilsson, Waldemarson, 1988, s 56).

4.5.4 Attitydspel

När man arbetar med attitydspel bearbetar man inställningar till människor. Man bearbetar, upptäcker och kanske även förändrar sin attityd och inställning till människor och relationer. Anledningar till att man som pedagog vill arbeta med eleverna genom attitydspel kan vara att man vill synliggöra och medvetandegöra attityder, både hur man tillägnat dem och hur man kan starta en förändring. Man vill undersöka och påverka både ens egna och andras föreställningar. Åsikter och uppfattningar bearbetas i denna typen av rollspel. Exempel på attityder man kan undersöka är, attityder till invandrare, åsikter och uppfattningar om mobbning, attityder till grupparbeten och åsikter och uppfattningar om moral (Nilsson, Waldemarson, 1988, s 56).

4.5.5 Olika faser i arbetet med rollspel

När man arbetar med rollspel brukar man dela upp arbetet i tre olika faser. Det är bra att använda sig dessa faser för att få struktur på det man gör.

I inledningsfasen bestäms spelets struktur och roller delas ut och beskrivs för hela gruppen. I den andra fasen som kallas spelfasen sker själva genomförandet. Detta ser självklart olika ut beroende på vilken spelstruktur man valt. Information om den rollen man skall spela är så klart nödvändigt och man kan också bygga på med sina egna erfarenheter om man har sådana om rollen. När man intar en roll så försätter man sig i samma situation som den personen, man blir bemött och behandlad av andra som om man vore den personen. Den tredje fasen som är diskussionsfasen kan delas in i ytterligare tre delar: kommentera, diskutera och generalisera (Nilsson, Waldemarson, 1988, s 60-61).

Kommentera: eleverna har här möjlighet att prata av sig och berätta hur de tyckte det gick och tankar som uppstått under spelet.

Diskutera: här diskuterar man det som hände under spelet och man kan då tala om vad man kunde gjort på något annat sätt. Eleverna får här reda på av de andra hur deras roll uppfattades och kan jämföra det med sina egna uppfattningar. Nya perspektiv kommer alltså fram här.

Generaliseringen: här undersöker man de nya erfarenheterna man fått ut av spelet och funderar över hur man kan sätta in detta och använda sig av det i det verkliga livet.

4.5.6 Svårigheter som kan uppstå

Nilsson och Waldemarson (1988) tar också upp problem som kan uppstå när man arbetar med rollspel. När man arbetar med konfliktspel kan det hända att eleverna blir osäkra och då kan det vara bra att börja arbeta med sådant som inte har med gruppen att göra och sedan jobba vidare stegvis. Det är viktigt att ingen i gruppen känner sig ”påhoppad” eller utsatt.

Något som kan ses som ett problem är om någon elev inte vill vara med under övningarna. Här kan eleven fortfarande vara med i diskussionerna kring övningarna vilket också är lärorikt. Det kan vara som så att eleven känner sig osäker och behöver tid till att se på för att sedan själv kunna vara med i själva rollspelet. Det kan för en del elever kännas obehagligt att bli uppmärksam på ett helt annorlunda sätt än under vanliga traditionella lektioner. Detta kan kännas skrämmande om man har dåligt självförtroende. I rollspel är alla roller lika viktiga, även en roll som observatör och detta är viktigt att eleverna vet om. Rollspel handlar om att ta del av varandras erfarenheter. Som ledare är det viktigt att man visar på hur

värdefulla deltagarna är för varandra, alla i gruppen bidrar till den gemensamma kunskapen (Nilsson, Waldemarson, 1988, s 119).

Det finns tekniker som man kan använda sig av när någon elev är osäker i sin roll. Man kan exempelvis använda sig av en ”hjälp- jag” som är en eller flera personer som går in i samma roll som den personen som är osäker och dessa kan hjälpa till att hitta argument och att komma vidare (Nilsson, Waldemarson, 1988, s 68).

Om rollspelet börjar gå på tomgång eller om någon elev kommer av sig så kan man stanna upp spelet och låta någon annan plocka fram det väsentliga som hänt eller som kommer hända, detta för att alla lättare ska kunna komma in i handlingen igen och hitta tillbaka till den röda tråden (Nilsson, Waldemarson, 1988, s 68).

5. Metod

5.1 Litteraturläsning

En stor del i vårt arbete är litteraturläsning. Vi har valt att lägga stort fokus på att läsa om den tidigare forskning som finns om att arbeta med social kompetens i skolan. Det synsätt som vi utgår ifrån är det sociokulturella perspektivet. Det är den teori vi anser passa bäst in i det vi valt att skriva om. Det sociokulturella perspektivet sätter samspelet mellan människor i fokus och det är i stort sätt det vårt arbete går ut på.

Vi har valt att fokusera på tre olika metoder man kan använda sig av i arbetet med livskunskap. Resultatet av detta redovisas under rubriken *Litteraturgenomgång* (4). Den första metod vi kommer att ta upp är samtal/ kommunikation, den andra lek och den tredje drama. Vi kommer att ta upp forskning som finns angående dessa metoder. Två böcker som vi utgått mycket ifrån med tanke på arbetet med livskunskap i skolan är *Tänk om - Att arbeta med social kompetens i skolan* (2001) skriven av Staffan Peterson och Lars Sjödin samt *EQ – livsnödvändig kompetens* (1999) av specialläraren och psykoterapeuten Birgitta Kimber. Hon arbetar mycket med att stärka både barns och vuxnas sociala och emotionella förmågor.

5.2 Tidigare erfarenheter

Våra egna tankar och hypoteser kring arbetet med livskunskap är att det är något som alla skolor skulle må bra av att arbeta med, men långt ifrån alla gör det. Genom att arbeta med livskunskap får barnen chans att utveckla sina sociala och emotionella kvalitéer.

Av egna erfarenheter från praktiken har vi sett många dåliga exempel där livskunskap inte arbetas med på ett utvecklande och kontinuerligt sätt. Våra hypoteser säger oss att många skulle vilja arbeta med det men inte riktigt vet hur eller känner att de har tiden att öva upp barnens sociala kompetens. Vi har valt ämnet mycket för att själva bli mer insatta just i hur man kan arbeta med det i skolan på ett naturligt sätt, utan att man känner att man förkastar faktakunskapen.

Under praktiken har vi inte sett många bra exempel på social och emotionell träning, med ett undantag. Vi har ett riktigt bra exempel på hur en skola arbetar aktivt med den sociala kompetensen. Där arbetar de efter ett läromedel som heter *Tillsammans* utgivet av Lions Quest. Den skolan har vi också besökt för att observera och göra intervjuer med barn och lärare. Pedagoger som har arbetat med dessa frågor på ett aktivt, utvecklande och kontinuerligt sätt har gett oss inspiration till detta arbete.

5.3. Val av metod

Vi har tagit med en bit av verkligheten i vår uppsats, eftersom vi valt att göra både observation och intervjuer med både lärare och barn. Under intervjuerna hade vi ett antal färdiga frågor. Dessa frågor ställdes och både barnen och läraren fick sedan prata helt fritt. Vi ville att svaren skulle bli så uttömmande som möjligt så därför gjorde vi på det sättet.

5.3.1 Kvantitativ kontra kvalitativ undersökning

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod i vår undersökning. Denna typ av metod har växt sig stor inom det pedagogiska ämnet. Den passar bra om man vill få svar på "varför" och "vilka" frågor. Den andra typen av metod som ofta används är kvantitativ. Den är bättre om man vill få svar på frågor som exempelvis "Hur ofta" eller "Vem". Denna metod kan med fördel användas vid olika enkätundersökningar. (Starring, Svensson 1994, kap 2)

Kvalitativa undersökningsmetoder utgår från öppna föreställningar och gör så att personers tankar och synpunkter inte anpassas till i förväg, givna svarsalternativ. Denna metod visar på varför människor tycker på ett visst sätt och på hur de resonerar. Kvalitativa metoder strävar efter att visa olika sätt att skapa förståelse för attityder, värderingar och behov. Den passar bra när man ska göra personliga intervjuer, gruppintervjuer och fokusgrupper.

5.3.2 Fokusgrupp

När vi skulle ta reda på vad eleverna tyckte om arbetet med livskunskap så valde vi metoden fokusgrupp som vi tycker är ett bra och enkelt sätt. Att arbeta utifrån en fokusgrupp innebär att en grupp människor fokuserar och diskuterar en och samma fråga eller ett och samma ämne som i vårt fall då var livskunskap. Varje individs åsikt om ämnet skapar diskussion för gruppen och olika perspektiv kommer då fram. (Obert, Forsell, 2000, kap 1).

5.4 Urval

Vi har besökt en av de skolor som vi tidigare har besökt under praktiken. Skolan ligger i en förort i västra Göteborg. Den har barn från förskolan till årskurs 3. Klassen som vi har besökt är en årskurs 1 med 18 barn.

5.5 Tillvägagångssätt

5.5.1 Observation

Vi besökte klassen under ett morgonpass i deras ordinarie klassrum. I klassen går 18 barn, men just under detta tillfälle var ett barn sjukt. Under livskunskapslektionen valde vi att hålla oss lite i bakgrunden under själva lektionen, så att barnen skulle uppträda så som de brukar. Vi använde oss av vanliga anteckningar under observationen. För att sedan jämföra det vi hade sett och hört med varandra efteråt.

5.5.2 Intervju med lärare

Vi valde att intervjua läraren i den klass vi observerat. Vi visste redan innan att klassen arbetar mycket med livskunskap och vi tänkte att läraren kunde ge oss mycket inspiration och tips på hur man kan arbeta med livskunskap med små barn. Intervjun ägde rum under lunchrasten i ett rum där vi kunde sitta och prata ifred.

Vi använde oss av bandspelare under intervjun. En av anledningarna till varför vi valde att använda oss av bandspelare var för att samtalet skulle flyta på och inte få onödiga stopp, som en intervju lätt kan få när man bara antecknar, vi kunde verkligen koncentrera oss på vad läraren hade att berätta. Efter genomlysning kunde vi sedan plocka ut det som vi ansåg vara mest relevant för vårt arbete. Intervjun pågick i ca 30 minuter.

5.5.3 Intervju med eleverna

Intervjuerna med eleverna skedde i grupper om två. Vi satt i ett avskilt rum och även under dessa intervjuer använde vi oss av bandspelare. Intervjuerna med barnen skilde sig åt i tid. En del grupper pratade vi med i ca 10 minuter andra i bara ett par minuter. Det berodde på hur mycket de hade att säga.

5.6 Forskningsetik

I vår undersökning har vi tagit del och hänsyn till Vetenskapsrådets forsknings etiska principer. Vi hittade dessa regler på Internet. (www.vr.se). Vi följde de fyra allmänna huvudkraven som finns när man forskar.

Den första av dessa regler var att alla inblandade blev informerade om vad de deltar i. Vårt syfte med undersökningen och uppmaningen om att deltagande är frivilligt. Vi förklarade att vi skrev ett examensarbete på lärarprogrammet. Vi förklarade även vad vårt arbete skulle handla om och vad vi hoppades att få ut av undersökningen.

Den andra regeln är att vi måste ha samtycke av dem som deltar. Lärarna och eleverna blev informerade om att deltagandet var frivilligt. I detta fall måste vi också ha samtycke av föräldrar/ vårdnadshavare då eleverna är minderåriga. Detta gjorde vi genom att skicka ut lappar till alla hem, där vi beskrev vad vi gjorde och att vi ville fråga deras barn frågor med tanke på deras arbete med livskunskap. Föräldrarna/ vårdnadshavare fick skriva på om de tillät sina barn vara med i vårt arbete.

Den tredje regeln är att de som medverkar vet att de kan avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem. Den fjärde regeln hör ihop med den tredje och går ut på att man inte får påverka eller påtrycka deltagaren att fortsätta sitt deltagande i undersökningen.

Läraren, eleverna och föräldrarna blev också informerade om att vår undersökning sker på etiska grunder. Detta innebär att ingen av deltagarnas namn kommer att finnas med i uppsatsen. Vi informerade också om att uppsatsen kommer att publiceras på Internet.

6. Resultat

6.1 Inledning

I den skola vi har besökt har man arbetat aktivt med livskunskap och värdegrundsfrågor under drygt ett och ett halvt år. De har ett fast pass i veckan på schemat, där de diskuterar, gör olika övningar, leker, eller gör rollspel. Detta är något som vi ser som ganska unikt när vi jämför med våra tidigare erfarenheter från andra skolor, där de inte alls har arbetat lika aktivt med dessa frågor.

6.2 Observation

Vi besökte klassen en torsdag förmiddag under en lektion i livskunskap. Eleverna satt på stolar i en ring tillsammans med läraren. Vi valde att sitta en bit utanför, där vi kunde få en bra överblick om vad som pågick. Just under det här tillfället arbetar barnen med ämnet ärlighet.

Det första som hände under lektionen var att läraren läste två berättelser. Den ena handlade om hur en flicka hade vetat att hon hade betalt för lite för en glass, men inte sagt något till kassörskan. Den andra berättelsen handlade om hur en flicka hade sett en kompis arbete som skulle lämnas in till läraren följande dag. Hon hade själv inte kommit på vad hon skulle skriva om, så hon härmade sin kompis och lämnade in arbetet som om hon själv hade skrivit det. Läraren läste berättelserna en och en för att sedan diskutera dem var för sig med eleverna. Vi kommer att skriva om vad vi såg som en sammanfattning av de båda diskussionerna.

Läraren ställer som sagt frågor till eleverna efter att hon läst färdigt berättelserna. Det första hon frågar dem är: Vad är det barnen i berättelserna gör? Nästan alla elever räcker upp handen och alla håller med om att de inte har varit ärliga. Att de inte har talat sanning. Många av eleverna återkommer till att det handlar om att vara snäll eller att inte vara snäll. Läraren fortsätter att ställa frågor om hur man känner sig inombords när man inte har varit ärlig och vad det innebär att vara ärlig. Eleverna berättar många små historier från sina egna liv. Exempelvis berättade en pojke om hur han hade ljugit en gång för sina föräldrar och då kände sig ledsen.

Efter att läraren berättat berättelsen om flickan som hade härmat sin kompis blev diskussionen livlig. Många av eleverna uppgav att de hade varit med om liknade saker. Och att det gör en väldigt ledsen och arg. Något som verkar vara otroligt viktigt för barnen är olika regler i leken och när man har lovat något. Ett löfte betyder väldigt mycket för alla runt omkring i ringen.

Några av flickorna kom också in på att ibland kan man inte alltid vara ärlig, i vissa situationer kan man inte alltid säga vad man tycker. Med dessa situationer menade de om en kompis exempelvis hade en tröja på sig som man inte tyckte var så fin, men ville inte göra kompisens ledsen så man säger att den är fin. De menade att man inte är ärlig fast man är ändå snäll.

6.2.1 Våra upplevelser av observationen

Trots att eleverna inte har arbetat med denna typ av övningar särskilt länge verkar de vara väldigt bekväma i själva situationen. De flesta av eleverna vill säga sin åsikt och även berätta om saker som de själva varit med om som har anknytning till ämnet de diskuterar. Trots att

eleverna är så pass unga går lektionen bra. De verkar förstå vad lektionen innebär, att de måste sitta på sin plats, att de ska lyssna på vad de andra har att säga och vänta på sin tur.

Läraren vill självklart att alla ska få sagt det som de vill säga, så det känns som att tiden ibland inte riktigt räcker till. Detta är en svår balansgång för alla som arbetar med livskunskap. Det som är bra är att man kan och oftast bör komma tillbaka till ämnen man diskuterat tidigare.

6.3 Intervju med lärare

6.3.1. Vad anser du att livskunskap är?

Läraren berättade att hon tyckte att det mest centrala delarna i arbetet med livskunskap var att lära sig umgås med andra människor. Och för att kunna känna sig bekväm tillsammans med andra är det viktigt att arbeta med sig själv först. Barnen måste få känna att de har något att erbjuda som person tillsammans med andra i en grupp. Att känna ett egenvärde och att man räcker till som den person man är tror hon är viktigt att man som pedagog förmedlar till barnen. De måste lära sig att lita på sin egen känsla. Mycket av arbetet med livskunskap går ut på att skapa trygghet och harmoni i klassen och på skolan. Läraren tycker att det är viktigt att man börjar så tidigt som möjligt att prata och få upp saker till ytan just för att skapa en så god stämning som möjligt i klassrummet.

6.3.2. Tror du att det arbetas mycket med livskunskap i dagens skola?

Här tror läraren att många skolor kanske ännu inte har fått inblick i att det är viktigt att börja arbeta med dessa frågor tidigt på ett medvetet och kontinuerligt sätt. Hon tror att alla skolor egentligen arbetar med dessa frågor varje dag, på varje lektion utan att man egentligen vet om det och utan att de sätter stämpeln livskunskap på det. Det är viktigt att göra barnen medvetna om att man arbetar med det. Man får själv ha en inställning som pedagog som visar hur man behandlar elever. Att tänka på vilka signaler man själv sänder ut. Hon tror också att många lärare inte är medvetna om att de kan påverka eleverna, hur man betar sig mot sin kompis, vuxna eller i samhället i stort. "Det är antagligen en okunskap inte en ovilja, för alla vinner ju på att arbeta med det".

6.3.3. Tycker du att livskunskap ska ses som ett ämne?

Läraren tycker absolut att man ska ha livskunskap på schemat som vilket annat ämne som helst. Hon menar att det står i läroplanen om likabehandling och att det finns uppsatta mål som eleven ska uppnå även inom det sociala. På skolan vi befinner oss på berättar hon att alla de åtta klasserna från 6-års verksamheten till årskurs 3 har livskunskap på schemat. Det ses som ett ämne. Det är något de har kommit överens om när de har arbetat med sina lokala arbetsplaner.

6.3.4. Hur började arbetet med livskunskap här på skolan?

Läraren vi intervjuat har under lång tid arbetat på liknade sätt med värdegrundsfrågor men inte så aktivt och kontinuerligt som nu. Just på denna skola startade det med att de hade ett tema. De har två stora teman varje år på skolan som genomsyrar mycket av undervisningen. Det första temat de hade just det där året handlade om hälsa. Barnen pratade mycket om olika

sorters mat, motion, att vara ute i naturen och om vad som är roligt att göra. Så småningom under temats gång började lärarna tänka på att det inte bara spelar roll hur man mår på utsidan utan även hur man mår på insidan. Det tog även in livskunskap i temat och utvecklade det mer och mer. Det blev på så sätt mer varje lärares verktyg att arbeta med exempelvis konflikthantering och kompisamtal. Sedan förra läsåret finns det alltså på allas schema.

6.3.5. Hur arbetar ni konkret med livskunskap?

Att ta tag i konflikter och problem när det händer är viktigt. Just med de här små barnen så glömmer de ofta saker som hänt till nästa rast, men det är ändå viktigt för dem att få reda ut saker och ting. Läraren menar att det är meningslöst att sätta sig med exempelvis en matematikuppgift när tankarna är ute på gården och på vad som hände där.

För att förebygga och hjälpa barnen hur de kan hantera det sociala livet med bland annat konflikter gäller det att arbeta med det på deras nivå. Läraren och de andra på skolan arbetar mycket med materialet Lions Quest. Där finner man tips på övningar som man kan göra tillsammans med barnen. Läraren tycker att det är viktigt att barnen själva får försöka tänka ut varför de arbetar med de olika övningarna. Det är viktigt att barnen förstår att det handlar om orsak/ verkan. ”Att det här är inte bara en enskild lektion där vi sitter och pratar och blajar för att sedan gå ut och göra tvärs emot på rasten”. Hon vill att barnen ska kunna relatera till vad de gör på livskunskapen.

Att prata med barnen om olika känslor och hur olika känslor känns. Hur känns det när man är glad? Hur känns det när man är ledsen? Hon berättar också att hon brukar fråga eleverna om de upplever att de gjort någon ledsen eller glad. Hur de känner sig inombords då. Ibland använder hon sig också av ”veckans kompis”, där man får en speciell person i klassen som man ska vara lite extra snäll mot under veckan.

Man kan också använda sig av rollspel. Där får man leva sig in i situationer och se saker från andra perspektiv.

Hon berättar också lite om hur lärarna dokumenterar det som sker när de arbetar med livskunskap. Hon berättar att hon har en särskild bok där hon skriver upp hur de olika övningarna ser ut och hur hon tycker att eleverna utvecklas. På det sättet kan hon lätt gå tillbaka om det skulle uppstå nya konflikter med just det barnet. Hon menar att hon ibland skulle vilja ha mer tid till att reflektera och diskutera med sina kollegor.

”Det som är mycket centralt är att man får barnen att se man kan inte ändra på någon annan man måste ändra sitt eget beteende om man känner att man inte får den respons man förväntar sig”.

6.3.6 Sammanfattning av intervju med läraren

Läraren ansåg att arbetet med livskunskap var väldigt viktigt för barnen. Hon poängterade att det är viktigt att börja arbeta tidigt med frågor som rör social och emotionell kompetens. Att barnen känner att skolan är en trygg miljö att befinna sig i är avgörande för hur skolarbetet går. Hon menar att det är viktigt att alla på skolan engagerar sig och att arbetet med livskunskap finns med som en röd tråd i skolan.

6.4 Intervju med eleverna

Vi valde att prata med de barn som vi också observerat. Vi intervjuade åtta elever i grupper om två åt gången. Vi pratade med lika många flickor som pojkar. Vi tyckte två var ett bra antal eftersom de inte behöver känna sig för nervösa eller tvungna att säga något. Vi ville inte heller intervjua fler barn samtidigt för då trodde vi att det lätt skulle kunna bli så att en tyckte något så tyckte alla andra likadant. Vi trodde också att ett för stort antal barn skulle göra så att samtalet hamnade någon helt annanstans än det som vi egentligen ville få svar på. Själva intervjusituation försökte vi mer likna vid ett vanligt samtal mellan oss och eleverna. Detta för att de skulle kunna känna sig så fria som möjligt att säga sina åsikter.

Under intervjun fick vi ibland omformulera frågorna lite för att barnen lättare skulle förstå vad vi menade. Men dessa omformuleringar påverkar inte frågans syfte.

De svar vi fick från eleverna påminner väldigt mycket om varandra, så vi har valt att göra en sammanfattning om vad de sa. I de fall någons svar har skilt sig från resten av gruppen kommer detta att stå.

6.4.1. Tycker ni att det är roligt på livskunskapen?

Alla elever utom en tyckte att det var roligt när de arbetade med livskunskap. De tyckte att de var roligt att göra olika övningar och att få ha en hemlig kompis. Det som verkade vara det mest populära var att lyssna på när läraren läste berättelser om exempelvis hur det kan gå till när man inte är riktigt ärlig. De flesta av eleverna tyckte att man kunde känna igen sig i vad som hände med barnen i berättelserna och på bilderna som de brukar diskutera.

Många av barnen tyckte också att det var roligt att prata om känslor och hur de känns inombords.

6.4.2. Är det något som inte är roligt på livskunskapen?

Här upplevde alla utom två elever att det ibland var jobbigt att vänta på sin tur för att få prata. Ibland kunde de vara irriterande om någon annan hann före, och sa det som man själv tänkt säga. Den elev som inte tyckte om lektionerna över huvudtaget tyckte att det var för mycket prat och jobbigt att sitta still i ringen.

6.4.3. Varför tror ni att ni arbetar med livskunskap?

Några av eleverna trodde att de arbetade med övningarna för att de skulle lära sig att vara en schyst kompis. Man kan bli en schystare kompis om man får lära sig att lyssna mer på varandra och förstå att man kan tycka olika. De trodde också att de arbetade med livskunskap för att lärarna inte vill att det ska vara bråk på skolan. Man måste lära sig att vara snälla mot varandra och låta varandra prata klart.

De flesta tyckte att de kunde säga vad de tycker när de sitter i ringen och pratar. De tyckte också att man kunde lära sig av varandra. Några av eleverna nämnde att man kan tycka olika men det behöver man inte bli arg för.

6.4.4 Sammanfattning av intervjuer med eleverna

Om man ska försöka ge en generell bild om vad eleverna hade för tankar kring att arbeta med livskunskap så kan man säga att de verkade positiva till det. Fast de är så små som de är

verkar de kunna förstå varför de arbetar med det. Många av dem hade kloka idéer till varför det är viktigt att de får prata om sådana saker som de gör under dessa lektioner.

Man kunde även se en skillnad mellan de grupper som vi pratade med. Hälften av paren var väldigt pratiga och pratade självmant. Den andra hälften fick man mer dra ur vad de tyckte. Trots att vi försökte få intervjun att vara mer som ett vanligt samtal hade några av eleverna väldigt svårt att bortse från att bandspelaren låg på bordet. En del av dem svarade endast på frågorna genom att nicka. De verkade ha svårt att sätta ord på vad de menade. Detta är nog något man får räkna med när man intervjuar så pass små barn.

7. Diskussion/ Analys

7.1 Inledning

I följande diskussion kommer vi att redovisa det vi tänker om arbetet med livskunskap. De tankar som vi har grundar sig i det vi läst, våra intervjuer med läraren och elever på skolan, observationen samt de erfarenheter som vi själva har från tidigare. Vi kommer att föra diskussionen utifrån de tre metoderna vi har valt att använda oss av i arbetet med livskunskap: samtal, lek och drama. Vi kommer att utgå från våra frågeställningar, varför är det viktigt att man arbetar med detta i skolan, på vilket sätt kan man göra det och vilka förmågor övas.

7.2. Ett samhälle i förändring

Samhället har förändrats snabbt på kort tid runt om i världen. Kommunikationen ökar och informationen flödar. Man kan bara genom ett par snabba knapptryck träffa människor från världens alla hörn. Möjligheterna är oändliga men undersökning på undersökning visar att människor och då särskilt barn och ungdomar mår allt sämre. Någon som också påpekar detta är Kimber (1999, kap 1).

I samhället möts man hela tiden av någon form av budskap. Det kan vara i skolan, på spårvagnen, i affären, på tv eller på Internet. Det är svårt för alla människor särskilt för barn och ungdomar att hinna med och egentligen veta vad som är bra och vad som är dåligt, vad som är sant och vad som är rena lögnen. Reklam, musik, tidningar och filmer visar oss hur vi ska vara för att anses som lyckade personer. Det känns som att samhället ibland säger att syns man inte så finns man inte. Sedan spelar det ingen egentlig roll varför du syns. Bara du gör det. Det har växt upp en kultur där tjejer som kör drogade i USA och rappare som säger könsord är veckans viktigaste nyhet och de som syns mest. Alltså måste det vara så man ska vara för att vara en lyckad människa. Eller?

För att hela tiden kunna möta all denna information och krav som samhället ställer krävs det att barnen redan tidigt i skolan för möjlighet att ventilera vad de ser och hör. Trots att de kommutativa tjänsterna ökar är många barn mer ensamma än förr. Precis som Kimber tar upp så använder många datorn för att uttrycka sig och komma till tals, istället för i verkliga livet. För många är datorn som en vän. Kanske den vän de spenderar mest tid med. Samspelet med andra verkliga människor är inte lika självklart som förr så därför är det extra viktigt att skolan kan erbjuda kontinuerlig undervisning om värdegrundsfrågor som rör elevers

självkänsla, empati, motivation och åsikter behöver ges mer plats i skolan. Att vi lär oss saker i skolan är något som de flesta håller med om. Vad vi ska lära oss råder det däremot skilda meningar om. Ska kunskapen att lära sig samverka med andra ses som lika viktigt som den traditionella faktakunskapen I samhället krävs självklart en analytisk kunskap (IQ) men den sociala och emotionella kompetensen (EQ) är det man oftast ser och blir bedömd efter.

Den personliga utvecklingen för eleverna är viktig. Att få en känsla att man är värd något trots att man inte är den som syns eller hörs mest, den som har bäst betyg eller är roligast i klassen. Att känna sig värdefull ger en ett självförtroende även i skolans teoretiska ämnen. Man kan se på personlig utveckling från många olika perspektiv. Många, bl.a. Petersson och Sjödin (2001, kap 1) beskriver att grunden till personlig utveckling ligger i att lära känna sig själv och våga gå utanför sin trygghetszon. Detta kan vara jobbigt men också väldigt utvecklande. Man kan arbeta mycket med personlig utveckling när man arbetar med livskunskap och olika moment och övningar som ämnet innehåller.

Eftersom vi matas med så mycket information och tankar är det också viktigt att vi övar vårt mod att kunna säga ifrån och agera om vi tycker något är fel. Vi ställs ständigt inför etiska ställningstaganden av olika slag och ofta kanske vi bara anpassar oss efter vad alla andra tycker. Om man arbetar med den sociala kompetensen kan elevernas förmåga till empati kanske hjälpa dem att utveckla deras personliga etik.

7.3 Samtal, lek och drama

Det vi vill visa med denna uppsats är hur man kan arbeta med livskunskap på olika sätt. Vi har valt att fokusera på samtal, lek och drama. Det vanligast sättet att arbeta med livskunskap är genom att samtala och göra olika värderingsövningar. Där får eleverna chans att tala om vad de känner, hur de känner och vad de tycker. Genom att arbeta med samtalet som grund skapas en gemenskap och en trygghet i gruppen. Att man tillsammans med andra delar med sig av sina känslor och tankar och tillsammans bearbetar vad som sägs ger en känsla av samhörighet. Detta stärker den psykiska hälsan och ger eleverna självkänsla och utveckling av den sociala kompetensen. I en trygg miljö stärks eleverna och detta påverkar, som vi tidigare varit inne på även deras ordinarie skolarbete.

Genom leken lär sig eleverna en mängd sociala koder och kompetenser. Precis som Pramling-Samuelsson och Sheridan(1999) vill även vi uppmärksamma leken eftersom den oftast sker helt naturligt hos barnen. Den är inte något som lärare måste planera och ha olika övningar kring utan den bara händer. Men något som är viktigt är att man som lärare inte ser leken som en motsats till lärande. Utan att istället som Lillemyr (2002) se på lek och lärande ur ett helhetsperspektiv. Leken övar upp elevernas språk och sätt att kommunicera. Genom leken, kanske främst genom rolleken, får barnen en inblick hur samhället ser ut och fungerar. De lär sig se saker ur andras perspektiv och tvingas att samarbeta föra att leken ska kunna fortgå.

Den sista metod vi tar upp som man kan använda sig av i arbetet med livskunskap är drama. Här får barnen verkligen prova på att gå in i en roll och se saker på ett annat sätt. De lär både känna sig själva och den roll de spelar. Genom att använda drama i undervisningen stärks elevernas tro på sig själva. Många tror att de aldrig skulle våga att stå framföra andra och prata, men så plötsligt en dag gör de det.

Vi ser både leken och drama som ett utmärkt sätt att öva upp den sociala och emotionella kompetensen. Genom att som pedagog vara medveten om att lek och drama kan användas i värdegrundsarbetet kan man utveckla både barnen och sig själv i sitt eget arbete.

7.4 Livskunskap i skolan

De upplevelser vi har haft från tidigare VFU perioder och även som vikarier i olika skolor visade på att arbetet med livskunskap skiljer sig väldigt mycket åt från skola till skola. I den skola som vi valde att besöka arbetas det mycket med värdegrundsfrågor. Den lärare vi intervjuade tycker att det var en självklarhet att ha livskunskap som ett eget ämne på schemat. Vi håller med om att om arbetet med livskunskap ska få betydande effekt för eleverna krävs det att undervisningen är kontinuerlig. Eleverna måste känna att det som de gör under dessa lektioner får ta tid och att man kan ta upp samma saker många gånger. Läraren tyckte också att man ska börja arbeta med livskunskap så tidigt som möjligt och att det är viktigt att så många klasser som möjligt arbetar mot samma mål. Ofta är värdegrundsfrågor och hur man ska vara mot andra något som tas upp mycket i förskolan men det är viktigt att det arbetet inte slutar där utan fortsätter upp i skolan.

Det som läraren såg som en av de mest centrala delarna i att arbeta med livskunskap var att skapa harmoni i gruppen. Eftersom eleverna gick i årskurs ett ansåg hon att det var särskilt viktigt att de fick en bra start och en positiv bild av skolan. Vi måste skapa en tillåtande och trygg miljö för eleverna redan från början. När eleverna känner sig trygga kan de också dela med sig av sina tankar utan att vara rädda att bli påhoppade av någon annan som inte tycker lika.

Eleverna i klassen hade goda erfarenheter av livskunskapslektionerna. Både genom det vi såg själva genom vår observation och genom det de själva sa verkar frågorna som togs upp under lektionen engagera. Eleverna gavs chans att få uttrycka sig och de flesta av dem tog den chansen. Trots att de är så pass unga verkar de ha en tydlig bild av varför de pratar om dessa saker tillsammans. De förstår att det handlar om att vara en bättre kompis och att man inte ska skratta eller säga något elakt om någon säger något som man själv inte tycker. Det är självklart en träningsövning för eleverna att lyssna på vad de andra säger. Detta visar sig också genom intervjuerna vara det som många av eleverna tycker är svårast med att arbeta med livskunskap. Dessa elever är bara sju-åtta år och många sitter nog och tänker på vad just de ska säga istället för att lyssna på sina kamrater. Men genom att börja arbeta tidigt med att lära eleverna lyssna på varandra kommer det så småningom att komma helt naturligt för dem. Mycket tidigare än för barn som inte får den här träningen.

7.4.1 Reflektion och dokumentation i skolan

När man arbetar med livskunskap krävs även att man som pedagog reflekterar över det man gör. Man måste få tid att smälta det man gör för att kunna utvecklas och göra det lika bra eller till och med bättre nästa gång. Att reflektera över sitt arbete med livskunskap är viktigt för att det framtida arbetet skall bli allt mer utvecklande och varierande. Läraren vi intervjuade talade också om hur dokumentationen kan vara ett stort hjälpmedel.

Läraren på skolan menar att skriva en typ av dagbok är ett bra sätt att komma ihåg vad som sker. Dagboksskrivandet ger chans att upptäcka återkommande händelser under processen. Att ha observationer nedskrivna gör att man lätt kan gå tillbaka, när det är dags att utvärdera

och diskutera med sina kollegor. Claesson (2002, s 105) menar att dagboksskrivande är ett enkelt sätt att arbeta på, och att genom de reflektioner och tolkningar man gör när man skriver dagbok kan en förändringsprocess börja. Ett annat sätt är att prata med kollegor för att få någon annans synpunkter på undervisningen. Ett tredje sätt är att använda sig av vetenskaplig litteratur, pedagogisk eller didaktisk för att ställa i relation till sin undervisning.

När man som pedagog skall dokumentera arbetet med livskunskap är givetvis också filmkamera ett bra material om man har tillgång till en sådan. En fördel med detta är att man ser sig själv på film utifrån reflektionssyfte. När man ser sig själv ser man på sitt arbete utifrån ett annat perspektiv.

I boken *Perspektiv på skolutveckling* (Folkesson etc. 2004) skriver författarna om vikten av att reflektera som pedagog. De tar också upp vilka problem som kan finnas i och med detta. De nämner att pedagoger känner att det inte finns tid för att reflektera och att det kan vara ett problem om man ser reflektionen som ett tillfälle att bara leta upp de fel och misslyckanden man gör som lärare. Problemet med tid berättade även läraren som vi intervjuade att hon hade. Hon önskade att hon hade mer tid tillsammans med sina kollegor. Både för inspiration och som tillfälle för att få prata om det som sker under livskunskapen i hennes klass. Folkesson m.fl.(2004) nämner också i boken *Perspektiv på skolutveckling* vad som behövs för att det skall fungera och bli utvecklande, ”Det behövs också olika former av stöd: tillfällena avsatta för reflektion, tid, trygghet och någon som hjälper en att minnas det man varit med om.” (Folkesson etc.s,115- 116)

Man får inte heller glömma av att även eleverna behöver reflektera och dokumentera vad som sker under dessa lektioner. Ett sätt som eleverna kan reflektera på när det gäller arbetet med livskunskap är att de kan skriva reflektionsbok. (Petersson, Sjödin, 2001) Varje elev får då en egen bok att skriva i. Efter varje övning/pass får man avsätta några minuter för detta. Eleverna får då skriva om hur de tyckte övningarna var, vilka känslor de fick eller om de tyckte att de lärde sig något. Vad eleverna skall skriva kan man som pedagog styra om man vill genom att ge en fråga eller ett påstående för eleverna att reflektera över. Om eleverna också skriver lite om vilka övningar som de gjorde så kan boken även användas som en dokumentationsbok. (Petersson, Sjödin, 2001, s 134)

En annan reflektionsövning som (Petersson och Sjödin, 2001) skriver om är en övning som de kallar ”tre saker”. Denna övning går ut på att man efter ett pass ger eleverna tid att skriva och reflektera över tre frågor. De skall då skriva ner en sak som de vill sluta arbeta med, en sak som de vill fortsätta arbeta med och en sak som de vill utveckla. Detta kan sedan läraren använda sig av för det fortsatta arbetet. (Petersson, Sjödin, 2001, 47)

Om man inte har tillgång till filmkamera är en kamera också ett bra alternativ. Dessa kort kan man sätta upp någonstans i klassrummet där eleverna kan se dem och påminnas om det som de har gjort. Korten är bra vid dokumentationssyfte både för eleverna och för pedagogen. Korten hjälper både eleverna och pedagogen att minnas hur övningar sett ut och de kan diskutera vilka kunskaper de gett.

7.5 Svårigheter med livskunskapsarbetet

Vi finner mycket positiva saker med att arbeta med livskunskap men självklart finns det också svårigheter. Det som vi tror att många pedagoger tycker är en svårighet är att det inte finns tillräckligt med tid för att planera. På en del skolor så ligger idag livskunskap som ett eget

ämne på schemat och då finns det givetvis tid för sådan planering men på skolor där det inte finns inlagt på schemat som ett eget ämne är det annorlunda. Där en hel skola är involverad i detta arbete kan pedagogerna finna stöd och hjälp av varandra vilket gör arbetet betydligt lättare i jämförelse med om skolan inte är det. Arbetet med livskunskap är inte helt lätt så stöd behövs. Det kan vara svårt att veta hur man kan arbeta med exempelvis känslor som sorg eller att prata om alkoholism. Det är inte säkert att man vet hur eleverna kommer att reagera. En del kanske tycker att det är svårt att tala om sådana saker.

Vi tror även att det kommer att arbetas mer och mer med livskunskap då nya generationer av lärare kommer in i arbetslivet. Den snabba samhällsförändringen kan vara svår för äldre generationer att ”hånga med i”. Ju mer man vet om samhället och vad som händer i det, ju bättre förstår man vad eleverna utsätts för. Om man som lärare t.ex. inte känner till vad som finns på Internet och vad som eleverna kan tänkas göra där och utsättas för där, så är det svårt att lära eleverna bra förhållningssätt till Internet.

Något annat som vi tror kan ses som en svårighet är synen pedagogerna/skolan har på kunskap. Vi tror att många ser de faktabaserade kunskaperna som de viktigaste som eleverna skall lära sig i skolan. Sådant som går att betygsätta. Många pedagoger tycker nog att det är svårt att sätta upp mål som handlar om elevens ”sätt att vara och beteende”. Men är inte de kunskaperna minst lika viktiga? Vi tycker att det är viktigt att vi ger eleverna förhållningssätt att bemöta sin omvärld med. Många av de förmågor som övas upp i arbetet med livskunskap är nödvändiga för eleverna att ha, för att kunna klara sig bra i dagens samhälle. Exempelvis kommunikation är något som alla elever använder dagligen, men det betyder inte att alla kan handskas med den. Goleman (1997) skriver att kunna koppla samman ett ord med en känsla och en känsla med ett ansiktsuttryck kan tyckas vara självklart att eleverna i skolan kan och att det inte skulle behövas undervisning i detta. Men alla kan inte detta, men för en emotionellt inkompetent person är detta inte självklart. (Goleman,1997,s 336)

7.6 Vad säger läroplanen?

De förmågor som eleverna får övning på under livskunskapsarbetet är nödvändiga för livet i samhället. Dessa förmågor står även omnämnda i läroplanen. Men hur skolan ska kunna ge eleverna dessa förmågor, så som empati, medmänsklighet och självkänsla står det ingenting konkret skrivet om. Som pedagog måste man idag själv hitta medel för att utveckla elevernas sociala och emotionella kompetens. Vi tror att om livskunskap skulle ses som ett ämne, skulle möjligheterna för en utvecklande undervisning inom ämnet öka.

Ämnet skulle också få mer status om det stod under rubriken ”mål att uppnå” istället för som idag under rubriken ”mål att sträva emot”. En del pedagoger kanske känner att det kan vara ett problem att se dessa förmågor som uppnående mål, då dessa förmågor är svåra att mäta. Hur kan en pedagog exempelvis veta att en elev känner empati. Men trots att man skulle kunna använda detta som ett argument för att inte aktivt arbeta med värdegrundsfrågor, så tycker vi att alla mål som står i läroplanen är lika viktiga oavsett vilken rubrik de står under.

8. Slutresultat

8.1 Hur kan man arbeta med livskunskap?

Det finns ingen färdig mall hur man ska arbeta med livskunskap. I vår uppsats har vi tagit upp tre sätt som man kan använda sig av för att eleverna ska få utveckla sin sociala och

emotionella kompetens. Det som kopplar ihop de tre är kommunikationen, i alla tre sätten ligger samspelet med andra i fokus. Själva samtalet är grunden i arbetet med livskunskap, och den undervisningen skiljer sig mycket åt jämfört med andra lektioner. För att kunna undervisa i livskunskap krävs det att pedagogen har ett öppet förhållningssätt och låter eleverna tycka och säga vad de vill. Undervisningen bör också utgå från det som är relevant för eleverna. För de yngre eleverna bör man ha färdiga ämnen, men för de lite äldre är det bättre att utgå ifrån vad de tycker känns intressant och viktigt att ta upp. När de känner att de verkligen berör dem kommer också ett engagemang och en vilja att delta. För att arbetet med livskunskap ska kunna fungera krävs det att man skapar ett klimat i klassen som gör att alla känner att de kan säga sina åsikter och berätta om sina känslor. Först när miljön är trygg får eleverna chans att verkligen få ut något av arbetet. Det är också viktigt att arbetet med livskunskapen är kontinuerligt. Även om de små barnen lär sig mycket genom leken behövs fasta tider då man sitter ner och diskuterar och gör olika övningar. Lättast att göra detta är ju att ha det inlagt som vilket annat ämne som helst på schemat. Då känner eleverna att ämnet är viktigt och inte bara något som man tar upp någon gång ibland när någon är ledsen.

8.2 Vilka förmågor övar eleverna i arbetet med livskunskap?

Det som vi främst vill att eleverna ska få ut av att arbeta med livskunskap är att känna att de är en person som har något att erbjuda andra. Att man får en självkänsla som speglar av sig i det man gör både skolan och på fritiden. Att lära känna sig själv och få en självkänsla och även kunna känna empati och medkänsla för andra människor. Det är viktigt att eleverna förstår redan tidigt att inte alla kan tycka som jag. Vi tycker det är viktigt att eleverna kan se saker ur andras perspektiv och genom det kunna hjälpa andra som har det svårt. Förstår man det och kan se saker ur andras ögon har man det lättare i sina relationer med andra.

8.3 Varför bör eleverna arbeta med livskunskap i skolan?

När man hör om ämnet livskunskap i skolan tänker nog de flesta på elever i högstadiet och gymnasiet. Men vi tycker att man ska börja arbeta med det så tidigt som möjligt. Enligt de erfarenheter vi fått förstår barnen i de lägre åldrarna vad de gör och varför de gör det. Vi tycker att det är viktigt att arbetet med värdegrundsfrågor går som en röd tråd genom hela skolgången, eftersom det ger kompetenser som lönar sig resten av livet.

9. Våra tankar om vidare forskning

Denna uppsats har gett oss många bra idéer för att hur man kan arbeta med livskunskap på olika sätt. Vi tycker att det skulle vara intressant att se skillnaderna mellan en klass som den klass vi själva besökte, där de arbetade mycket med ämnet och en klass där de inte arbetar med det. Det vore också intressant att följa elever som börjar arbeta med livskunskap så pass tidigt som de barnen vi besökte, för att se hur deras fortsatta skolgång ser ut. Om de kommer få möjligheten att fortsätta att arbeta med det.

REFERENSER

Claesson, Silwa (2002). *Spår av teorier i praktiken.* Lund: Studentlitteratur

Dysthe, Olga (2003) *Dialog, samspel och lärande.* Lund: Studentlitteratur

Englund, Tomas (2004). *Deliberativa samtal som värdegrund, historiska perspektiv och aktuella förutsättningar.* Avdelningen för barn och unga. Spånga – Tensta

Erberth, B & Rasmusson, V (1996) *Undervisa i pedagogiskt drama.* Lund: Studentlitteratur

Folkesson, Lena, Lendahls Rosendahl, Birgit, Längsjö, Eva & Rönnerman, Karin (2004). *Perspektiv på skolutveckling.* Lund: Studentlitteratur

Goleman, Daniel (1997). *Känslans intelligens - Om att utveckla vår emotionella kapacitet för ett tryggare och mänskligare samhälle.* Stockholm: W&W

Johansson, Eva (2003) *Möten för lärande: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan.* Stockholm: Skolverket

Kimber, Birgitta (1999) *EQ- livsnödvändig kompetens - En introduktion till arbetet med EQ i skolan.* Solna: Ekelunds Förlag AB

Lillemyr, O-F (2002) *Lek- upplevelse- lärande i förskola och skola.* Stockholm: Liber

Moyles, R Janet (2003) *Släpp in leken i skolan* Hässelby: Runa

Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna- Karin (1988). *Rollspel i teori och praktik.* Lund: Studentlitteratur

Obert, Christina & Forsell, Monica (2000). *Fokusgrupp – ett enkelt sätt att mäta kvalitet.* Höganäs: Kommunlitteratur

Petersson, Staffan & Sjödin, Lars (2001). *Tänk om - Att arbeta med social kompetens i skolan.* Lund: Studentlitteratur

Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S (1999) *Lärandets grogrund.* Lund: Studentlitteratur

Starring, B & Svensson P-G (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori.* Lund: Studentlitteratur

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken.* Stockholm: Prisma

Läromedel:

Lions Quest- *Tillsammans*

Styrdokument

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94
Skolverket

Internetadresser:

Forskningsetik

<http://www.vr.se/huvudmeny/forskningsetik.4.3840dc7d108b8d5ad5280004294.html>

besökt: 2007-12-07

Livskunskap vad är det?

http://www.cebuh.goteborg.se/Livlust/Livskunskap/vad_%C3%A4r_livskunskap.htm

besökt: 2007-12-14